

4. Пирогова Ю.К. Имплицитная информация как средство коммуникативного воздействия и манипулирования (на материале рекламных и PR-сообщений) // Scripta Linguisticae Applicatae. Проблемы прикладной лингвистики, 2001. -М: ИЯ РАН, 2002. - с. 209-227.
5. Россигер Дж. Р., Перси Л. Реклама и продвижение товаров. - Санкт-Петербург.: Питер, 2000. - 651 с.
6. Ткачук-Мірошніченко О.С. Імплікація в рекламному дискурсі (на матеріалі англосовітної комерційної реклами). Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка, 2001. — 18 с
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови онлайн. URL: www.slovnnyk.net
8. Janich N. Werbesprache. Ein Arbeitsbuch. - Tübingen.: Narr, 2003. - 271 с
9. Kirsch-Postma, Martje Anje. Studien zur Werbesprache: Rhetorische und psychologische Aspekte. Diss. Universität Hamburg. 1978. - 163 с
10. Kokova A.V. Die Textsorte "Werbung" unter stilistisch-pragmatischem Aspekt // Das Wort. Germanistisches Jahrbuch. - М.: DAAD, 1995. - с 100 - 108.
11. Searle, John R. Sprechakte. Frankfurt a. M.: Suhrkamp. 1997. - 295 с

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА:

Ольга Лянг – аспірантка кафедри німецької філології Львівського національного університету ім. І.Франка.
Наукові інтереси: семантика, стилістика, лінгвістика рекламних текстів, проблеми рекламного дискурсу

ПРОЦЕСИ ЕВФЕМІЗАЦІЇ ТА ДИСФЕМІЗАЦІЇ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ СЬОГОДЕННЯ

Ірина РЕШЕТАРОВА (Горлівка, Україна)

У статті обговорюється сутність процесів евфемії та дисфемії, на прикладах матеріалів ЗМІ аналізується роль цих процесів в побудові політичного дискурсу.

The article speculates on the impact of the processes of euphemistic and disphemistic substitutions in the political discourse through the analysis of mass media materials.

Незважаючи на широке коло науковців, що зверталися до питань евфемії в різні часи, сьогодні все ще досить важко винайти єдине розуміння цього явища, що доводить актуальність досліджень в цій галузі. Ці труднощі викликані багатоаспектністю природи евфемізмів – великою кількістю форм, стилістичною забарвленістю, варіативністю тощо.

Метою цієї статті є дослідження сутності процесів евфемії та дисфемії і їхньої ролі в організації текстів політичного дискурсу. Дослідження проведене на матеріалах газет «Киевский Вестник» та «New York Times».

У нашому дослідженні під терміном «евфемізм» ми вважатимемо непрямі заміники найменування лячного, недоречного, ганебного, підозрілого і небажаного, що використовуються для приховання правди про негативні боки денотату і сприяють ефекту пом'якшення в наслідок чого виступають однією з суттєвих умов успішної комунікації.

Той факт, що кожна людина прагне успіху є аксіомою. Не має значення в якій сфері. Успішність є гарантією позитивного настрою, позитивної оцінки себе і своїх дій, гармонійної психологічної погоди і душевного спокою, що в час гіпершвидкостей, константного стресу, глобалізації і терраоб'ємів інформації не є зайвою. Успіх в будь-якій сфері діяльності людини прямо пропорційно залежить від її навичок спілкування із собі подібними, від своєчасності та доречності мовної поведінки.

Засоби евфемії являють собою як раз такі стратегії мовної поведінки, які дозволяють людині уникати кризисних ситуацій, обходити гострі кути і долати комунікативні труднощі. С. Обенг (S.G. Obeng) пропонує включити ці стратегії до більш широкої комунікативної стратегії ухильності.

Мова пропонує великий спектр засобів стратегії ухильності, які допомагають уникати прямої номінації.

Евфемістична заміна являє собою свого роду компроміс між сутністю денотату і інтересами мовця. Тобто, існує щось, що за логікою має бути оцінено негативно, але мовцю вигідна позитивна оцінка при збереженні «обличчя» і униканні можливості бути звинуваченим в брехні. Наприклад, якщо *прибиральницю* назвати *екологом приміщення* ніхто не звинуватить нас у перекручуванні фактів, адже ми визнаємо, що *прибиральниця* існує. Тим не менш, *еколог приміщення* звучить значно краще і в такий чи інший спосіб пом'якшує суть денотату, підіймає престиж професії, знімає можливе презирливе ставлення до людини, що виконує таку роботу. Адже слово «прибиральниця» асоціюється із жінкою, можливо

старшого віку, яка виконує некваліфіковану роботу і, відповідно, отримує мінімальну платню; вона не отримала належної освіти, і стоїть, таким чином, далеко внизу на соціальних східцях.

Використовуючи евфемізм «еколог приміщення» ми відходимо від стереотипного бачення ситуації. По-перше, найменування професії, сформоване за аналогією з будь-якою інженерною спеціальністю, відволікає адресата від думки про відсутність освіти і, як наслідок, від оцінки роботи як некваліфікованої. По-друге, схожість нової форми з формою модної зараз професії «дизайнер інтер'єрів», «еколог приміщення» асоціюється з прикрашанням, удосконаленням, раціональним використанням простору, що, в свою чергу, відволікає адресата від оцінювання роботи як низькооплачуваної. І по-третє, необхідність спеціальної освіти і висока заробітна платня наводять на думку про молодий (працевдатний) вік робітника. Адже тепер вимальовується образ не бабусі-пенсіонерки, яка приробляє адже їй не вистачає пенсії, але молоді, активної людини (звернімо увагу на четверте – втрату гендерного забарвлення), яка отримала спеціальну освіту чим заробляє собі на життя і стоїть, відповідно, десь всередині, якщо не ближче до гори, на соціальних східцях.

На приведеному прикладі прозорою є одна з відмітних характеристик евфемізмів – непряме найменування денотату без втрати суті, яка безпомилково зчитується носієм мови.

Відмова від прямої номінації веде, за Ж.В.Асєєвою, до віддалення від прототипу і розмивання референтної співвіднесеності [1]. Якщо пряма номінація відповідає прототипові повністю, то евфемістичне найменування співвідноситься з периферійними членами категорії і являє собою результат трансформації значення центрального члена. Суть такої трансформації полягає в референційному зсуві і зміщенню прагматичного фокусу. При чому, під прагматичним фокусом вихідного найменування розуміють сему, яка вмотивовує негативну оцінку [3: 190].

Звернувшись знову до наведеного вище приклада, робимо висновок, що евфемістична заміна призвела до референційного зсуву, пов'язаного зі зміною статусу семи, в наслідок чого значно знизилась інтенсивність негативної конотації семи «прибиральниця».

Таким чином, зміщення прагматичного фокусу в результаті евфемістичної заміни призводить до «покращення» денотату, що за словами О.І. Шейгал, є базовим завданням евфемії.

Поряд з явищем евфемії, навіть, паралельно, існує таке явище, як дисфемія. Можна сказати, що це зворотній бік тієї самої медалі – адже дисфемізація описується лінгвістами як процес, протилежний евфемізації.

Дисфемізм – це цілеспрямоване випинання негативних боків, ганджу денотату, погіршення характеристик об'єкту. Відмінною від процесу евфемізації рисою є напрям оцінного варіювання – від нейтрального до пейоративного, від помірного до утрированно негативного, різкого.

Уявімо собі терези – на одній шальці знаходяться суто позитивні характеристики об'єктів, а урівноважує їх інша – на якій знаходяться суто негативні характеристики. Такі врівноважені терези символічно представлятимуть шар нейтральної лексики, тоді як перевага однієї з шальок означатиме чи евфемістичне, чи дисфемістичне описання об'єкту.

Коли герой всесвітньо відомої п'єси Лопе де Вега Тристан навчає свого хазяїна Теодоро як позбавитися любові, він говорить про додавання «ложки дьогтю до меду», про пошук недоліків в привабливих рисах.

«... Вот и старайтесь вновь и вновь

Припоминать ее изъяны;

Утихнет боль сердечной раны,

И улетучится любовь» [2: 193].

В російськомовній стрічці, що за цією п'єсою зняв Ян Фрид, Тристан пропонує струнку дівчину назвати *ходячі моці, щедру – марнотраткою, приятну – липучкою, строгу – злючкою, веселу – «під мухою», маленьку на зріст – рощком з фігу.*

Цей приклад найяскравіше, як на наш погляд, ілюструє суть процесу дисфемізації – повна чи часткова дискредитація позитивних рис денотату. Він також свідчить про те, що дисфемізація є притаманною не тільки іспанській мові – мові оригіналу комедії – адже

існують переклади п'єси. Вдалі вони чи ні є питанням літературознавців та перекладачів, а інтерес цього дослідження полягає в аналізі мовних засобів, що їх використав автор для досягнення своєї мети – чи то гумор, чи сатира і іронія, чи критика і висміювання, і які мають дисфемістичну дію.

Семні трансформації, що призводять до погіршення оцінки денотату, надають змогу «додати дьогтю до меду».

Як відійти від художньої літератури (де евфемізми і дисфемізми вживаються за для досягнення «художності» текстів, тобто для досягнення ефектів комічного, зневажливого, неосвіченого чи малокультурного, сатиричного та ін., тобто, виконують стилістичну функцію) і проаналізувати вживаність засобів евфемізації та дисфемізації в інших різновидах текстів, дійдемо висновку, що найпопулярнішими є тексти ЗМІ, тобто тексти, що відображають суспільно-політичну сферу діяльності людини. Мова сучасних засобів масової інформації майорить як евфемізмами так і дисфемізмами.

ЗМІ реалізують різноаспектні функції, на кшталт повідомлення, вплив і пропаганда. Чим більш відкритим і демократичним стає життя суспільства, тим більше уваги приділяється мові політики і, відповідно, політичний дискурс входить в коло інтересів не тільки професійних політиків але і журналістів, і широкого загалу тощо.

Якщо в західному суспільстві питання мови і влади, мовного маніпулювання і пропаганди знаходились в колі інтересів науковців досить давно, наші науковці звернули увагу на ці питання відтоді, як політична комунікація перестала бути закритою сферою вузького кола політиків.

Суть політики є боротьба за владу і політичний дискурс є інструментом цієї боротьби. На функціональному рівні сутність політичної комунікації можна представити трьома складовими: формулювання і роз'яснення політичної позиції (орієнтація), пошук і згуртування прибічників (інтеграція), боротьба з супротивником (агональність) [3: 110-112].

Ці складові інтегруються в базову для політичного дискурсу опозицію «свої – чужі», яка є культурною константою, одним з найважливіших протиставлень в житті суспільства подібно до опозицій «добро – зло», «корисний – некорисний», «друг – ворог», «вірний – невірний».

В політичному дискурсі опозиція «свої – чужі» реалізується через свої, притаманні цьому дискурсу маркери, в тому числі, через цілеспрямований вибір позитивної чи негативної оцінної лексики. «Свої» маркуються позитивною оцінкою, в той час як згадування про «чужих» іде через презирливо-саркастичну оцінну лексику. Відповідно, навіть неподібна і обурлива дія «свого» описується за допомогою засобів евфемії – бридке не називається таким, використовується нейтральна як не позитивна оцінна лексика. Тоді як дія «чужого», навіть не такий вже і обурливий чи огидний учинок, подається через дисфемістичні засоби – небажані ознаки перебільшуються в напрямку від нейтрального до різко негативного.

Війна в Грузії сьогодні є політичною подією, що привернула увагу всієї світової спільноти. Більшість закордонних і вітчизняних ЗМІ обурені позицією Росії в цьому конфлікті, у зв'язку із чим Росія відійшла до категорії «чужі». Дії російської адміністрації описуються через різкі і агресивні метафори дисфемістичного характеру, що призводить до концептуалізації негативного іміджу країни, іміджу некерованої, безвідповідальної країни-агресора, загально дискредитують суспільство.

Наприклад: *The Russians, who had called the emergency session, proposed a short, three-paragraph statement that expressed concern about the escalating violence, and singled out Georgia and South Ossetia as needing to cease hostilities and return to the negotiating table. But one phrase calling on all parties to “renounce the use of force” met with opposition, particularly from the United States, France and Britain. The three countries argued that the statement was unbalanced, one European diplomat said, because that language would have undermined Georgia’s ability to defend itself. Belgium, which holds the rotating presidency of the Security Council this month, circulated a revised draft calling for an immediate cessation of hostility and for “all parties” to return to the negotiating table. By dropping the specific reference to Georgia and South Ossetia, the compromise statement would also encompass Russia* (The New York Times, August 8, 2008).

Якби-то все гаразд – росіяни на позачерговому засіданні розробили документ, що вимагає припинення ворожнечі і повернення до столу переговорів, але обрана стилістика (*proposed a short, three-paragraph statement that expressed concern*) натякає на факт зневажливо легкого відношення до проблеми. Більш того – *the statement was unbalanced* – адже припинення військових дій вимагається тільки від грузинської сторони, що «підірве» її право на самозахист - *would have undermined Georgia's ability to defend itself*.

«Відмова від застосування сили» взята в лапки не тільки тому, що то цитата – лапки свідчать про іронічно-скептичне відношення до недостатньої дії «чужого» - застосування сили має бути суворо засуджене. «Всі сторони», що причетні до конфліктної ситуації також в лапках – адже Рада Безпеки наполягає на компромісному рішенні – усі причетні (не тільки Осетія і Грузія) мають сісти до столу переговорів, Росія включно - *the compromise statement would also encompass Russia*. І ось ми маємо імідж Росії – маленька, нетямуща, що витіває дитина, яка намагається керувати іншими тоді як сама ще не в змозі визначитися, «что такое «хорошо» и что такое «плохо». «Дитина», ніжна і крихка, має бути під наглядом «дорослих» із Ради Безпеки, які збережуть молоду демократію і не дозволять цій «дитині» заподіяти собі та іншим лиха. Такий імідж Росії спричиняє формування зневажливого ставлення до неї і, водночас, провокує інтерес до того, як ця дитина розвиватиметься.

Still, Russia, a sprawling nation with many nationalities, has faced its own secession pressures, notably in the Muslim region of Chechnya, where Moscow has fought two wars to crush an independence movement. Even as they were hailing the independence of the two enclaves, Russian officials were trying to explain why Chechnya did not deserve the same right (The New York Times, August 26, 2008).

А цей приклад вимальовує образ Росії – великої за площею багатонаціональної країни-агресора, яка придушує незалежність інших – *Moscow has fought two wars to crush an independence movement*. Це також *sprawling nation* (не *multinational*, не *multiethnic*, чи *polyethnic*), країна, що розкинулася на всі боки, підкорила (а не з'єднала) вільні народи.

Since the collapse of the Soviet Union, this part of the world has been a locus of the problem of addressing separatist aspirations (The New York Times, August 26, 2008).

Росія (*this part of the world*) – правопорушник, тут завжди негаразди (*has been a locus of the problem*). Некерована країна, де не може бути миру, єднання суспільства (*separatist aspirations*).

In Washington, the administration's criticism of Russia is reaching new intensity in remarks prepared for Secretary of State Condoleezza Rice. In a speech she is to deliver before the German Marshall Fund on Thursday, Ms. Rice will challenge Russia in some of the most stinging language she used in office. "What has become clear is that the legitimate goal of rebuilding Russia has taken a dark turn with the rollback of personal freedoms, the arbitrary enforcement of the law, the pervasive corruption at various levels of Russian society and the paranoid, aggressive impulse, which has manifested itself before in Russian history", she will say, according to her prepared remarks, which were pointedly released in advance to draw added attention to them. ...In unusually blunt language, she criticizes "a worsening pattern of behavior" that has made Russia "increasingly authoritarian at home and aggressive abroad". While she places some blame on Georgia for attacking South Ossetia, Ms. Rice describes Russia's response as "what, by all appearances, was a premeditated invasion of its independent neighbor" (The New York Times, September 17, 2008).

Журналіст наголошує, що тільки «погана, варта не стільки критики, як покарання поведінка» Росії, спричинила використання Кондолізою Райз надзвичайно «грубої» (*unusually blunt language*) та «пекучо-колючої» (*the most stinging language*) лексики, що не є притаманним їй у звичайних ситуаціях. Знову імідж Росії, створений журналістами, нагадує підлітка, що порушує інструкції дорослих. Знову йдеться про повернення до авторитарного правління в країні і агресивну зовнішню поведінку. Крім того, пані Райз говорить про продумане заздалегідь вторгнення Росії на територію незалежного сусіда (*a premeditated invasion of its independent neighbor*), тоді як військові дії Грузії проти Південної Осетії описуються через «слабку провину» (*she places some blame on Georgia for attacking South Ossetia*).

Теза пані Райз «...that the legitimate goal of rebuilding Russia has taken a dark turn with the rollback of personal freedoms, the arbitrary enforcement of the law, the pervasive corruption at various levels of Russian society and the paranoid, aggressive impulse, which has manifested itself before in Russian history» свідчить про те, що Росію досі супроводжує її історичне минуле. Західні політики як і журналісти здивовані, що всупереч відсутності в Росії демократичних свобод і тотальному контролю зверху, рейтинги керівників країни зостаються досить високими, що національна свідомість росіян обирає сильну владу.

Звичайно, такі дипломатичні маневри не призведуть до міжнародного скандалу, але вони здатні налаштувати населення країни-поборниці демократії і прав людини на опозиційне протиставлення Росії і США в лінгвокультурній категорії «свої – чужі».

Вітчизняна преса також не пасе задніх у вирішенні своїх завдань через створення тих чи інших образів.

Грузия – это единственный путь продвижения на мировые рынки нефтяных и газовых богатств стран Центральной Азии в обход территории России. Через Грузию проходит нефтепровод из азербайджанского Баку в турецкий порт Джейхан. Это – единственный выход из нынешней ситуации, при которой Россия полностью контролирует потоки энергоносителей. Вывод: Грузия – пешка в борьбе Запада против России (Киевский Вестник, сентябрь 6, 2008).

Кровавая военная авантюра в Южной Осетии тбилисских ставленников Вашингтона привела не только к многочисленным жертвам среди осетинского и грузинского народов, но и к резкому обострению противоречий внутри Евросоюза, а также между руководством ЕС и НАТО. Мало того, начала раскалываться даже политическая элита США, причем, вовсе не по партийным признакам, а по отношению к истине и принципам международного права (Киевский Вестник, сентябрь 18, 2008).

Наведені приклади свідчать про факт однозначної підтримки боку Росії в означеному конфлікті, по-перше. І по-друге, дисфемістичне описання подій як «кривавої військової авантюри», та грузинської адміністрації як «тбіліських ставлеників Вашингтону» свідчить про неабияку гостру критику і повне неприйняття позицій Грузії стосовно як осетинського питання, так і відносин з Америкою. Більш того, відносини з Америкою викликають у журналіста «праведний жаж». Тож, в лінгвокультурній категорії «свої – чужі» для нього «чужинцем» виступає грузинська сторона.

Концептуалізація того чи іншого образу країни в свідомості широкого загалу залежить від політичних поглядів, що їх має конкретна людина, тим не менше, роль ЗМІ в цьому процесі є надзвичайною, адже інформацію, на базі якої робляться висновки, людина отримує через ЗМІ. І не завжди людина замислюється, в якому світлі інформація подана – чи то чорний піар, чи реальний стан речей. Інша справа – різні політичні сили, які в той чи інший спосіб досягають своєї мети, формуючи через ЗМІ потрібні їм образи.

Наведеними прикладами ми намагаємося довести, що засоби евфемії і дисфемії є визначними характеристиками не тільки художньої літератури, але невід'ємною частиною побудови політичного дискурсу, де знову таки, виконують далеко не просто стилістичну функцію. Безпосередньо через засоби дисфемії чи евфемії відповідні політичні сили мають змогу інстолувати в масову свідомість їм потрібні образи, що надає змогу досягти єдиної і очевидної мети політики – влади.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Асеева Ж.В. Лексические средства выражения идеологии политической корректности в современном английском языке: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – 10.02.04 – германські мови – Иркутск, 1999. – 17 с.
2. Вега Лопе де. Собака на сене / сост. А.Чигаров. – М.: «Звонница-МГ», 2000. – 352с.
3. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2004. – 326с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірина Решетарова – аспірантка кафедри англійської філології Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов.

Наукові інтереси: лінгвістичні аспекти дискурсу.